

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Рівень вищої освіти

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
ПІДЛІТКІВ

Назва теми

Галузь знань - 05 Соціальні та поведінкові науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність - 053 Психологія

Шифр і назва спеціальності

Шифр 21101

номер ІНП

Виконав: здобувач IV курсу, група ПП-20-1 Олександр КОЦУБАЙЛО

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: доктор філософії з психології Олена ПЕТЯК

науковий ступінь, вчене звання

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:
Зав. кафедри психології та педагогіки
доктор психологічних наук, професор

Підпис

Таїсія КОМАР

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

10 серпня 2024р.

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки
Освітній рівень Перший (бакалаврський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Освітньо-професійна програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології та педагогіки

Тайсія КОМАРпротокол № 5 від 14 грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ
Олександра КОЦЮБАЙЛО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ здобувача

1. Тема кваліфікаційної дипломної роботи: «Роль соціальних мереж у процесі формування особистості підлітків».

Керівник кваліфікаційної дипломної роботи: Олена ПЕТЯК, доктор філософії з психології.

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ, науковий ступінь, вчене звання

Затверджено наказом ректора університету від 15 лютого 2024 р. № 8

2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру 10 червня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали звіту з переддипломної практики, комплекс методів та методик дослідження: Тест-опитувальник "Шкала інтернет-залежності" (CIAS). Опитувальник "Поведінка батьків та відношення підлітків до них" (Є. Шафер). Авторський опитувальник "Дослідження ролі соціальних мереж у формуванні особистості підлітка".

4. Зміст кваліфікаційної дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити): вступ, розділ 1 Соціалізація особистості в соціальних мережах, теоретичні аспекти соціально-педагогічної проблеми, роль соціальних мереж на формування особистості підлітка, аналіз популярності та трендів використання підлітками соціальних мереж, взаємодія підлітків у віртуальному просторі, соціалізація через соціальні мережі, переваги та недоліки інтернет активності підлітків в контексті соціально-педагогічних аспектів, висновки до розділу; розділ 2 Емпіричне дослідження ролі соціальних мереж на особистість підлітків,

використання методів для проведення діагностичного дослідження, аналіз результатів дослідження, рекомендації щодо безпечного перебування підлітків у мережі Інтернет; висновки, перелік джерел посилання, додатки.

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень) 6 рисунки, 1 таблиця.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання 14 грудня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної дипломної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань.	До 01.10. 2023 р.	виконано
2	Визначення теоретико-методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми.	До 01.12. 2023 р.	виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної дипломної роботи.	До 01.02. 2024 р.	виконано
4	I розділ кваліфікаційної дипломної роботи.	До 01.03. 2024 р.	виконано
5	II розділ кваліфікаційної дипломної роботи.	До 01.04. 2024 р.	виконано
6	Загальні висновки.	До 01.05. 2024 р.	виконано
7	Оформлення кваліфікаційної дипломної роботи.	До 01.06. 2024 р.	виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної дипломної роботи.	<u>23</u> травня 2024 р.	виконано
9	Захист кваліфікаційної дипломної роботи (відповідно графіку)	<u>18</u> червня 2024 р.	виконано

Здобувач Коз Олександр КОЦЮБАЙЛО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник роботи Петяк Олена ПЕТЯК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Тема кваліфікаційної дипломної роботи «Роль соціальних мереж у процесі формування особистості підлітків»

Здобувач Олександр КОЦЮБАЙЛО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник Олена ПЕТЯК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Кваліфікаційна дипломна робота включає 65 сторінок, 1 таблиця, 6 рисунки, перелік джерел посилання складає 42 найменувань, 1 додаток.

Ключові слова: соціальні мережі, вплив, комунікаційні навички, підлітки, цифрова самосвідомість.

Об'єкт дослідження: вплив соціальних мереж на формування особистості підлітків.

Предмет дослідження: роль соціальних мереж у процесі формування особистості підлітків.

За результатами дослідження розроблено рекомендації щодо безпечного перебування підлітків у мережі інтернет.

Одержані результати можуть бути використані в процесі навчання батьків та педагогів для успішного супроводу підлітків у використанні соціальних мереж.

Дипломник *Ков* Олександр КОЦЮБАЙЛО

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Дата подання кваліфікаційної дипломної роботи до захисту 10 червня
2024 р.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ, ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ	10
1.1 Роль соціальних мереж на формування особистості підлітка	10
1.2 Аналіз популярності та трендів використання підлітками соціальних мереж	17
1.3 Взаємодія підлітків у віртуальному просторі, соціалізація через соціальні мережі	24
1.4 Переваги та недоліки інтернет активності підлітків в контексті соціально-педагогічних аспектів	28
Висновки до розділу	32
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ОСОБИСТІСТЬ ДІДЛІТКІВ	33
2.1 Використання методів для проведення діагностичного дослідження	33
2.2 Аналіз результатів дослідження	38
2.3 Рекомендації щодо безпечного перебування підлітків у мережі інтернет	47
Висновки до розділу	53
ВИСНОВКИ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	54
ДОДАТОК А АНКЕТУВАННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ОСОБИСТІСТЬ ПІДЛІТКА	61

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

КЗЗСО – Комунальний заклад загальної середньої освіти.

Соц. мережа – Соціальна мережа.

"Сторіс" – це короткі відео або фотографії, які зазвичай доступні для перегляду лише протягом обмеженого часу, зазвичай від 24 годин.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі підлітки відчують себе неодмінно частиною цифрового середовища, де соціальні мережі стають ключовим інструментом для спілкування, сприйняття інформації та формування власної ідентичності. Вони впливають на соціальні взаємодії, самооцінку, усвідомлення своєї ролі у суспільстві, вироблення цінностей та норм, а також на розвиток комунікативних та інтерперсональних навичок [36]. Підлітки, які активно користуються соціальними мережами, зазнають впливу не лише своїх ровесників, а й широкого спектру інформації та ідеалів, що ці мережі пропонують. Це може відбитися на їхньому розумінні світу, ставленні до себе та інших, а також на їхній психічній та емоційній стабільності. Деякі дослідження показують зв'язок між використанням соціальних мереж і психічними проблемами, такими як депресія, тривожність та низька самооцінка. Детальне вивчення ролі соціальних мереж у житті підлітків є важливим для розуміння їхнього психосоціального розвитку та для розроблення ефективних стратегій підтримки їхнього здоров'я та благополуччя.

Зважаючи на поширеність використання соціальних мереж серед підлітків та їх вплив на їхнє життя, важливо також вивчити, як саме ці мережі впливають на формування ідентичності, самооцінки, міжособистісних відносин та соціальних навичок підлітків. Також варто розглянути, які конкретні фактори і контексти використання соціальних мереж можуть бути найбільш важливими для психологічного розвитку підлітків. Додатково, дослідження можуть допомогти виявити можливі позитивні аспекти використання соціальних мереж у розвитку підлітків, такі як підтримка, взаємодопомога та можливості для творчого вираження [19, с. 15].

Дослідження в галузі інтернет-психології пов'язане з іменами таких науковців, як Шерелл Хестон, Соня Лівін та Деніель Левітін. У

соціологічних аспектах ролі соціальних мереж працюють такі дослідники, як Дена Бойд та Ніколь Еллісон. У сфері психічного здоров'я та психологічного впливу соціальних мереж можна згадати роботи Джин Твенг та Стівена Снайда. Українські науковці з галузі психології Наталія Костенко, Ірина Пасічник та інші. Важливо зазначити, що область досліджень постійно розвивається, і нові імена дослідників можуть виникати в цьому контексті.

Актуальність дослідження полягає у тому, що соціальні мережі у сьогоденні об'єднують мільйони підлітків, які таким чином комунікують один з одним. Тому є потреба дослідження ролі соціальних мереж на формування особистості підлітків.

Об'єктом дослідження є вплив соціальних мереж на формування особистості підлітків.

Предметом дослідження є роль соціальних мереж у процесі формування особистості підлітків

Мета дослідження: полягає в розкритті ролі соціальних мереж у формуванні особистості підлітків, виявленні впливу цих мереж на їхнє психологічне та соціальне самопочуття, а також у визначенні можливих стратегій підтримки та розвитку підлітків у цифровому середовищі.

Відповідно до мети дослідження були визначені наступні його **завдання:**

1. Здійснити аналіз наукової літератури, присвячених вивченню проблемі ролі соціальних мереж на соціалізацію підлітків.
2. Охарактеризувати інтернет простір як агента сучасних підлітків.
3. Дослідити та виявити позитивні та негативні аспекти при перебуванні підлітків у інтернет середовищі.
4. Розробити практичні рекомендації для безпечного перебування підлітків у мережі інтернет.

Гіпотеза дослідження: надмірне використання соціальних мереж впливає на розвиток особистості підлітків.

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз, порівняння та узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження, синтез); *емпіричні* (анкетування, спостереження); *методи кількісної та якісної обробки даних*.

Практичне значення дослідження дозволяє розробити ефективніші програми та стратегії для освіти, психологічної підтримки та батьківського контролю, спрямовані на здоровий розвиток підлітків у цифрову епоху.

Експериментальна база дослідження. Комунальний заклад загальної середньої освіти "Лицей № 9 Хмельницької міської ради". В ньому взяли участь 68 респондентів .

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології підлітка: теорія та практика». [\(М. Хмельницький, 2024 р.\)](#).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку використаних джерел посилання (42 найменувань) та одного додатку. Загальний обсяг дипломної роботи – 65 сторінок машинописного тексту (основна частина – 55 сторінок).

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ, ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

1.1 Роль соціальних мереж на формування особистості підлітка

У сучасному суспільстві розвиток Інтернету є невід'ємною складовою нашого життя. Незважаючи на те, що Україна може відстати від деяких країн у розвитку інформаційних технологій, використання Інтернету та комп'ютерів стає все більш поширеним. Інтернет використовується як джерело інформації, засіб спілкування та розвага для багатьох людей.

Особливу увагу привертають соціальні мережі, які стають ключовим фактором у привабливості уваги підлітків до екранів моніторів цілодобово. Соціальна мережа - це інтерактивний багатокористувацький веб-сайт, на якому користувачі створюють та спільно редагують вміст. Ці платформи надають підліткам можливість спілкуватися з друзями, ділитися враженнями та думками, виражати себе через різноманітні візуальні та текстові форми.

Наукові дослідження підтверджують, що соціальні мережі впливають на формування особистості підлітка, враховуючи їхню самооцінку, соціальні навички та сприйняття світу навколо. Використання соціальних мереж може мати як позитивні, так і негативні наслідки, залежно від того, як вони використовуються та як впливають на психосоціальний стан підлітків.

Термін "соціальна мережа" був введений в обіг у 1954 році англійським соціологом Барнсом у збірці робіт "Людські стосунки" для позначення спільноти людей, об'єднаних однаковими інтересами, уподобаннями або іншими причинами для безпосереднього спілкування

між собою. У 1995 році Ренді Конрадом була створена перша соціальна мережа (у сучасному розумінні) - Classmates.com. [44].

Вивченням цього питання займалися як зарубіжні, так і українські вчені. Зокрема, вони досліджували мотивацію користувачів Інтернету і соціальних мереж, їх вплив на розвиток та соціалізацію особистості, на особистість користувачів, симптоми та причини Інтернет-залежності, а також розробляли профілактичні заходи щодо її попередження.

Серед зарубіжних дослідників можна виокремити А. Войскунського, А. Голдберга, Д. Грінфілда, К. Янга, а серед українських О. Белінську, Ю. Данько, Є. Акімову, Ю. Бабаєву, А. Жичкіну, О. Філатову та інші. Дослідження цих науковців є важливими для розуміння впливу соціальних мереж на сучасне суспільство та особистість підлітка.

Різноманітні аспекти формування та розвитку мережевого суспільства вивчаються в працях видатних вчених, таких як М. Кастельс, Д. Белл, А. Турен, А. Тоффлер, Дж. Гэлбрейт, Р. Інгельгарт. В їх наукових працях розглядаються основні положення та принципи використання соціальних мереж, а також прогнозується подальший розвиток цієї форми взаємодії людей в Інтернет-просторі.

Соціальні мережі, як один із соціальних інститутів, виконують завдання суспільства та окремих соціальних груп, спрямовані на вплив на населення загалом, а також на окремі вікові та соціальні категорії. Вони мають значний вплив на формування особистості та моделювання поведінки. Зауважимо, що інформація, що присутня в Інтернет-мережі, часто є недостатньо організованою та керованою [21, с. 12].

Аналіз діяльності в інтернет-мережі дозволяє визначити її структуру, яка включає різноманітні компоненти, такі як комунікаційний, ціннісний, пізнавальний та поведінковий.

Інші дослідники, такі як Дж. Вальтер, Д. Вестерман, Б. Ван Дер Хейд, С. Тонг, Л. Лангвелл, Дж. Кім, Дж. Антоні, зосереджуються на аналізі

можливостей Інтернету та соціальних мереж і їх впливу на формування свідомості молоді, мотивів її поведінки, ціннісних орієнтацій, стилю життя, вибору мети та шляхів її реалізації.

Незважаючи на достатню кількість публікацій з цієї проблематики, питання позитивних і негативних аспектів використання соціальних мереж сучасною молоддю залишається невичерпно дослідженим. Це свідчить про актуальність цієї теми в сучасному науковому дискурсі. Під час користування соціальними мережами для віртуального спілкування ми відчуваємо вплив нашого комунікативного процесу. Ця взаємодія формує особливий віртуальний простір з унікальним видом спілкування, де встановлюються нові правила та норми.

В процесі використання соціальних мереж для спілкування у віртуальному просторі відбувається переосмислення наших комунікаційних звичок та підходів. Це створює новий контекст, де виникають інші форми вираження, такі як текстові повідомлення, мультимедійні матеріали та віртуальні заходи. Така взаємодія відображається на наших звичайних комунікативних процесах, змінюючи їхній характер та динаміку [3, с. 15].

Створення віртуального простору у соціальних мережах зумовлене потребою відтворити віртуальну реальність, де можна спілкуватися та взаємодіяти. Цей простір відрізняється від традиційного фізичного середовища, і нові правила та закони виникають для адаптації до цього специфічного середовища. Такі інновації визначають особливості та динаміку спілкування в мережевому середовищі. Задоволення потреби у спілкуванні та моральній підтримці є важливими аспектами для особистості підліткового віку. Якщо ці потреби не можуть бути повністю задоволені у реальному житті, то інтернет-мережа надає можливість "втекти" від проблем та труднощів, що можуть виникнути на певному етапі соціалізації.

Підлітковий вік - це період інтенсивного розвитку особистості, коли виникає потреба у спілкуванні та підтримці з боку оточуючих. У цьому віці особливо важливо мати можливість обговорювати свої проблеми та переживання з оточуючими, отримувати поради та моральну підтримку.

Однак, у реальному житті можуть виникати обмеження або перешкоди для задоволення цих потреб, такі як відстань від друзів, зайнятість батьків, або соціальні неприємності. У таких випадках інтернет-мережа стає альтернативою, де підліток може знайти співрозмовників та отримати необхідну підтримку.

Використання інтернет-мережі для задоволення цих потреб може бути корисним, оскільки воно надає підліткам можливість відчутти підтримку та знайти спільноту, навіть у віддаленому або віртуальному середовищі. Однак, важливо також забезпечити баланс між онлайн та офлайн спілкуванням, а також перевірити джерела підтримки та інформації в інтернеті, щоб уникнути негативних наслідків[22, с. 18].

Але важливо усвідомлювати, що навіть якщо в інтернет-мережі можна зустріти деякі особисті дані та навіть фотографії і реальні зображення співрозмовника, вони не завжди відображають реальний образ цієї особи. Анонімність у віртуальному спілкуванні стимулює самопрезентацію, дозволяючи людині не лише створювати враження про себе на свій смак, але й представляти себе таким, яким вона хоче бути, що часто призводить до проявів невідповідної поведінки та агресії.

Компонент пізнання в Інтернеті надає можливість підліткам знаходити та засвоювати інформацію, що розміщена на веб-сайтах, сприяючи розширенню та уточненню їх уявлення про світ, як у реальному, так і у віртуальному просторі.

Соціальні мережі відрізняються від інших джерел інформації тим, що поєднують у собі текстові, фотографічні та відеоматеріали. Використовуючи Інтернет для навчання, ми можемо отримувати

інформацію через різні канали сприйняття, такі як зоровий та слуховий, що значно поліпшує процес засвоєння матеріалу.

Перебуваючи у віртуальному середовищі та вивчаючи інформацію, що розміщена у соціальних мережах, кожна особа формує свої цінності, які визначають її ставлення до різних аспектів віртуального та реального життя, а також впливають на її поведінку та майбутню соціальну активність. Використовуючи соціальні мережі, ми вбираємо певні моделі поведінки, які властиві для віртуального світу, і з часом можемо застосовувати їх у реальному житті. У цих мережах ми засвоюємо стереотипи та моделі поведінки, встановлюємо норми діяльності та формуємо свою соціальну ідентичність та самооцінку, проте це не завжди відображає наше справжнє "Я". Таке сприйняття визначає поведінковий аспект нашої активності в соціальних мережах. У цьому віртуальному середовищі ми можемо зустріти різноманітні соціальні норми та цінності, які можуть відрізнятися від тих, що панують у реальному житті. Це сприяє формуванню нашої уяви про те, що є прийнятним або неприйнятним у віртуальному спілкуванні. За допомогою взаємодії з іншими користувачами та сприйняттям різноманітних контентів ми поступово адаптуємося до вимог цього середовища і впливаємо на його культурний контекст [8].

Основні характеристики комунікації в соціальних мережах включають анонімність учасників, відсутність можливості передавати невербальну інформацію, можливість вибору та презентації бажаних рис партнера, добровільність участі, а також тенденцію до нетипової та ненормативної поведінки. У соціальних мережах важко контролювати поведінку підлітків, тому часто спостерігається прояв агресії та використання ненормативної лексики. У цьому контексті виникає значна складність в моніторингу та регулюванні їхньої активності, що може призвести до поширення негативних явищ та несприятливого впливу на підліткову аудиторію.

Варто зазначити що сьогодні значення соціальних мереж у розвитку електронного навчання та освіти зростає. Сьогодні ми спостерігаємо тенденцію до створення нових технічних та методичних засобів навчання на основі соціальних мереж. Особливо важливим стало використання соціальних мереж у навчальному процесі під час карантину, який був введений у 2020 році в Україні. Умови географічної віддаленості стимулювали учнів та вчителів використовувати різноманітні засоби Інтернету, які в деяких аспектах подібні до соціальних мереж. Наявність великої кількості відео- та аудіо контенту у соціальних мережах створює умови для ефективного засвоєння навчального матеріалу.

Сучасним викладачам та вчителям доводиться ставити перед собою завдання спрямувати навчальну діяльність учнів у соціальних мережах та Інтернеті на конструктивний розвиток.

Цей новий контекст навчання в соціальних мережах вимагає від вчителів та освітніх закладів адаптації до нових умов. Вони повинні активно використовувати потенціал соціальних мереж для створення інтерактивних навчальних середовищ, сприяти обміну знаннями та співпраці між учнями, а також розвивати критичне мислення та навички креативного використання інформації в мережі [16]. Крім того, важливо забезпечити безпеку та конфіденційність учасників навчального процесу в цьому онлайн середовищі, а також надавати належну підтримку та інструкції щодо коректного використання інформаційних ресурсів у соціальних мережах.

Інтернет, на думку багатьох, витісняє реальні соціальні зв'язки серед старших школярів. Безумовно, існують соціальні причини, що лежать в основі інтернет-залежності. Однак, навіть спроби вийти з цього залежного стану можуть призвести до погіршення самопочуття, настрою та втрати віри в себе.

Тож, що стає початком інтернет-залежності? Суспільним фундаментом для такої залежності виступають відносини спів залежності в

сімейному оточенні. підліток створює ілюзію втечі від спів залежних відносин, які часто характерні для сімейного оточення, але саме це інтернет-спілкування в подальшому може виявитися обмеженим та позбавленим власної автономії.

З одного боку, Інтернет відкриває можливості для особистого зростання та самостійності, допомагаючи людям "встати на власні ноги". Проте в той же час, він може відбирати багато часу, який можна було б використати для власного розвитку. На сьогодні існують різні етапи розвитку "інтернет-залежності", які розрізняються за ступенем втрати контролю над власними діями [9, с. 32].

На першому етапі виникає початкове захоплення Інтернетом, що може супроводжуватися надмірним бажанням спілкуватися та проводити час онлайн. Виникає задоволення та емоційне збудження від очікування онлайн-спілкування, а реальний час, проведений в Інтернеті, може бути спотворений. Підліток може приховувати від батьків реальну тривалість часу, який він витрачає на телефоні або комп'ютері. Його поведінка може нагадувати поведінку людини, що має залежність від хімічних речовин.

На другому етапі спостерігається порушення уваги та концентрації, а також зниження рівня когнітивної працездатності. Виникають думки та спогади про час, проведений в мережі, та бажання повернутися онлайн. Також відзначається емоційна нестабільність з періодичними змінами настрою. Режим сну порушується, апетит зменшується, і спостерігається збільшення вживання таких «природних» стимуляторів спілкування, як тютюн, кава та алкоголь. Можуть виникати соматичні порушення, такі як розумова і фізична втома: тахікардія, пітливість, нудота, болі в спині, очах, коливання артеріального тиску, головні болі та озноб.

На третьому етапі можна говорити про стадію соціальної дезадаптації. Особливо виділяється постійна потреба у віртуальному спілкуванні, яка виникає навіть тоді, коли ця потреба не задовольняється.

Супроводжується це станом депресії з короткочасними періодами утримання від інтернет-спілкування, постійною апатією, різким зменшенням активності, відчуттям втоми, соціальною ізоляцією та сімейними проблемами.

Соціальні мережі також відкривають можливості для створення спеціалізованих груп за інтересами, де кожен може знаходити інформацію або спілкуватися з людьми, які мають подібні інтереси. Однак для забезпечення безпеки молоді в Інтернеті необхідно вживати заходи, спрямовані на підвищення їхньої освіченості щодо потенційних ризиків в цифровому просторі. Доцільними можуть бути інформаційні кампанії, що популяризують безпечні практики в Інтернеті та надають поради з використання соціальних мереж. Крім того, важливо підтримувати розвиток критичного мислення серед молоді, щоб вони могли адекватно оцінювати інформацію та ризики в Інтернеті. Фахівці з безпеки в Інтернеті можуть грати ключову роль у наданні консультацій та підтримки молоді в їхній діяльності в мережі [32, с. 6].

Підводячи підсумок, розглянемо позитивні та негативні аспекти впливу соціальних мереж на соціалізацію молоді.

Серед позитивних аспектів можна виділити наступні:

- ✓ розвиток навичок спілкування та відсутність обмежень для взаємодії користувачів;
- ✓ можливість отримання корисної та нової інформації;
- ✓ використання соціальних мереж для відпочинку та розваг;
- ✓ доступ до відео- та аудіо матеріалів;
- ✓ посилення можливостей для електронного та дистанційного навчання.
- ✓ загальний розвиток користувачів.

Щодо негативних аспектів впливу соціальних мереж, варто звернути увагу на такі:

- ✓ залежність від соціальних мереж та Інтернету в цілому;

- ✓ негативний вплив на психоемоційний стан користувачів;
- ✓ ризик невідомості особистої інформації;
- ✓ поширення недостовірної інформації;
- ✓ легкий доступ до негативного контенту, такого як насильство;
- ✓ фінансові витрати на користування соціальними мережами.

Загалом, соціальні мережі є складною і двозначною силою у житті молоді, яка має як позитивний, так і негативний вплив на їх соціалізацію та розвиток.

1.2 Аналіз популярності та трендів використання підлітками соціальних мереж

Соціальні мережі спочатку отримали популярність завдяки американському порталу Classmates.com, що був розроблений у 1995 році. Його успіх спонукав до виникнення подібних проєктів. Проте офіційною точкою витоку популярності соціальних мереж вважаються роки 2003–2004, коли було запущено такі платформи, як LinkedIn, MySpace і Facebook. Основною мотивацією за їх створенням була людська потреба у самовираженні, яка, відповідно до теорії Маслоу, стоїть на найвищому рівні ієрархії потреб людини [5, с. 16].

Сучасні соціальні мережі надають кожній особі можливість не лише спілкуватися, але й ділитися своїми досягненнями в творчості та професійній сфері, захопленнями, а навіть створювати та просувати власний бізнес. Ці соціальні платформи стали не лише місцем для спілкування, а й інструментом для саморозвитку та самовираження. Вони дозволяють людям будь-якого віку знаходити спільноту з подібними інтересами, ділитися думками та ідеями, а також вивчати нові речі. Завдяки їм можна відкривати світ, пізнавати нові культури, спілкуватися з людьми з різних куточків планети. Крім того, вони є важливим інструментом для

розвитку особистості, сприяючи побудові мережі контактів, розвитку навичок комунікації та самопрезентації.

Таким чином, соціальні мережі не лише змінюють спосіб, яким ми спілкуємося, але і впливають на багатогранний розвиток суспільства.

Найпопулярніші соціальні мережі серед підлітків змінюються з часом, проте на сьогоднішній день кілька платформ мають стабільну популярність розглянемо найпопулярніші Інтернет-платформи сучасних підлітків України:

ТікТок є популярною серед підлітків з кількох ключових причин.

По-перше короткі відеоролики основна особливість ТікТок - це короткі відеоролики, які можуть тривати від 15 до 60 секунд. Це дозволяє підліткам швидко споживати вміст, а також створювати власний унікальний контент.

Креативність та самовираження платформа надає користувачам широкий спектр інструментів для творчості, таких як фільтри, ефекти, музика та редактор відео. Це стимулює креативність та самовираження підлітків, дозволяючи їм виразити свою унікальність через відео. Глобальна спільнота ТікТок є глобальною платформою, що об'єднує мільйони користувачів з усього світу. Це дозволяє підліткам взаємодіяти зі спільнотою інших користувачів, ділитися власними творіннями та дивитися контент з різних країн. Це стимулює підлітків брати участь у різноманітних викликах та створювати власні твори, щоб приєднатися до глобального обговорення.

Легкість використання інтерфейс ТікТок є досить інтуїтивно зрозумілим, що робить його привабливим для новачків. Користувачі можуть швидко навчитися використовувати платформу та створювати власні відео.

Загалом, ТікТок надає підліткам можливість виразити себе, знайти спільноту, взяти участь у трендах та викликах, що робить його надзвичайно популярним серед цільової аудиторії.

Instagram: Це фото - та відео орієнтована платформа, де користувачі можуть ділитися своїми зображеннями та відео, переглядати контент інших користувачів та взаємодіяти за допомогою коментарів та приватних повідомлень. Instagram також пропонує широкий спектр фільтрів та інструментів для редагування зображень. Instagram є однією з найпопулярніших соціальних мереж серед підлітків, і це має кілька причин.

Візуальний контент однією з ключових особливостей Instagram є його візуальна спрямованість. Підлітки мають можливість ділитися своїми фотографіями та відео, використовуючи різноманітні фільтри та редагувальні інструменти, що дозволяє їм виражати свою креативність та створювати унікальний контент. Спільнота та взаємодія Instagram забезпечує можливість взаємодії з іншими користувачами шляхом коментування, вподобайки та приватних повідомлень. Для підлітків, які шукають спільноту та підтримку, це може бути особливо важливим. Стіріз та Інста-сторіз функції "Сторіз" дозволяють користувачам ділитися короткими відеороликами та зображеннями, які автоматично зникають через 24 години. Це створює можливість для більш не примусового та спонтанного спілкування, що є привабливим для підлітків.

Багато підлітків використовують Instagram для слідкування за улюбленими впливовими особистостями, модними трендами та новинами. Це дозволяє їм залишатися в курсі подій та відчувати себе частиною широкої глобальної спільноти.

Загалом, Instagram надає підліткам можливість виразити себе, знайти спільноту, взаємодіяти з друзями та слідкувати за світовими тенденціями, що робить його однією з найбільш привабливих соціальних мереж для цієї вікової групи [6, с. 13].

Facebook, в цілому залишається популярним серед підлітків завдяки своїм можливостям для соціального спілкування, спільнот та розваг, а також як засіб для відстеження подій та отримання інформації. Спільноти

та групи: Facebook пропонує можливості для приєднання до різноманітних спільнот, груп та сторінок, що відповідають їхнім інтересам і хобі. Це дозволяє підліткам знаходити спільноту і співробітників, що спільні інтереси.

Відстеження новин та подій багато підлітків використовують Facebook для відстеження новин, подій та оновлень своїх улюблених сторінок та брендів. Вони також можуть долучатися до обговорень та дізнаватися про події, що відбуваються в їхньому соціальному оточенні. Ігри та розваги багато ігор та розважальних додатків доступні на платформі Facebook, що привертає увагу підлітків. Вони можуть грати у відомі ігри разом з друзями або конкурувати з ними. Освітні можливості на Facebook можна знайти багато освітніх ресурсів, статей та відеоматеріалів, що сприяють навчанню та саморозвитку. Деякі школи та навчальні заклади також використовують Facebook для спілкування зі своїми однолітками.

WhatsApp є однією з найпопулярніших месенджерських програм серед підлітків з кількох ключових причин. Безкоштовність WhatsApp, безкоштовний для використання, що робить його дуже доступним для підлітків, особливо для тих, хто може обмежити свої витрати. Простота використання додаток має простий та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, що робить його легким у використанні для будь-якого користувача, включаючи підлітків. Можливості месенджера WhatsApp надає широкий спектр можливостей для спілкування, включаючи текстові повідомлення, голосові дзвінки, відео дзвінки, аудіо - та відео повідомлення, групові чати, обмін файлами та багато іншого.

Приватність та безпека WhatsApp шифрує всі повідомлення, що забезпечує приватність користувачів. Це особливо важливо для підлітків, які хочуть зберегти свою приватність під час спілкування в Інтернеті. Популярність серед однолітків багато однолітків використовують WhatsApp, що робить його привабливим для підлітків, які хочуть

залишатися на зв'язку зі своїми друзями та колегами. Узагальнюючи, WhatsApp відомий своєю безкоштовністю, простотою використання, широким функціоналом, приватністю та популярністю серед однолітків, що робить його однією з найпопулярніших месенджерських програм серед цієї групи користувачів [6, с. 11].

Snapchat ця платформа відома своїми "сторіз" - короткими відеороликами та фотографіями, які автоматично зникають через певний час після перегляду. Snapchat також пропонує можливість обміну текстовими та голосовими повідомленнями, а також використання фільтрів та ефектів для відео.

Snapchat - це популярна соціальна мережа серед підлітків з кількох причин: Спілкування за допомогою фото та відео одним з основних функціональних особливостей Snapchat є можливість надсилання фото та відео повідомлень, які автоматично зникають після перегляду. Це створює не примусоване та миттєве спілкування, що особливо привабливо для підлітків.

Сторіз і фільтри Snapchat пропонує різноманітні фільтри та інші креативні інструменти для редагування фото та відео, а також функцію "Сторіз", де користувачі можуть ділитися своїми моментами життя, які також зникають після 24 годин. Це дозволяє підліткам створювати унікальний контент та взаємодіяти з друзями. Приватність Snapchat славиться своєю функцією "Самознищення", яка гарантує, що повідомлення автоматично видаляються після перегляду. Це дозволяє користувачам відчувати більшу приватність та конфіденційність у спілкуванні. Моментальність Snapchat пропонує інструмент "Миттєве зображення", який дозволяє користувачам надсилати миттєві фотографії без можливості зберігання. Це створює атмосферу миттєвості та спонтанності, що приваблює багатьох підлітків. Ігри та розваги Snapchat має різноманітні вбудовані ігри та розваги, такі як "Bitmoji Party" і "Snap

Games", які дозволяють підліткам грати разом з друзями прямо у додатку. Ці функції роблять Snapchat привабливим для підлітків, які шукають способи спілкування, виразу себе та розваг [6, с. 21].

YouTube, викладаючи свої власні творчі висловлювання, музичні виступи, влоги та інше. Це дозволяє їм виразити себе, поділитися своїми зацікавленнями та вміннями зі світом. Загалом, YouTube пропонує підліткам величезний вибір вмісту, спільноту для спілкування та можливість виразити себе, що робить його однією з найпопулярніших платформ серед цільової аудиторії.

YouTube ця відео платформа дозволяє користувачам завантажувати, переглядати та коментувати відеоролики на різні теми, від розважального контенту до освітніх відео. YouTube також є популярним серед підлітків як джерело інформації та розваги. Ці платформи зазвичай мають широкий спектр функцій, які приваблюють підлітків, такі як можливість виразити себе, спілкуватися з друзями та слідкувати за відомими особистостями. Однак важливо пам'ятати про потенційні ризики, пов'язані з використанням цих платформ, такі як небезпека порушення конфіденційності, експонування до негативного контенту та відволікання від реального життя. Підлітки користуються YouTube з кількох ключових причин:

Різноманітність контенту YouTube пропонує широкий спектр контенту на будь-який смак. Від відео блогів і розважальних відео до освітніх матеріалів, музичних кліпів та ігрового вмісту. Це дозволяє підліткам знаходити контент, який їх цікавить і відповідає їхнім потребам. Віральність і тренди YouTube часто стає платформою для віральних відео, мемів та трендів. Підлітки захоплюються дивлячись популярний вміст, а також створюють власні відео, сподіваючись стати частиною глобального тренду. Відкритий доступ до інформації YouTube ставить на вільний доступ до великої кількості інформації. Підлітки можуть навчатися новим навичкам, знаходити відповіді на свої питання, дивлячись відео на будь-які

теми - від кулінарії та розваг до наукових досліджень і навчання. Спільнота і взаємодія YouTube також служить платформою для спілкування та взаємодії. Коментарі, відгуки та підписка на канали дозволяють підліткам відчувати себе частиною спільноти, обговорювати відео з іншими користувачами та навіть спілкуватися з популярними відео блогерами. Можливість самовираження багато підлітків створюють свої власні відео.

Discord також є популярною серед підлітків з таких причин як: Геймерська спрямованість Discord заснована, як платформа для спілкування геймерів під час гри, тому він привертає увагу підлітків, які активно грають у відеоігри. Він пропонує інтегровані можливості голосового та текстового чату, а також можливість спільно переглядати екрани під час гри. Соціальні групи та спільноти Discord дозволяє користувачам створювати власні сервери або приєднуватися до існуючих спільнот зі спільними інтересами. Це створює можливість знаходити нових друзів та спілкуватися з ними на платформі. Простота використання інтерфейс Discord інтуїтивно зрозумілий, а створення серверів та приєднання до них досить просте. Це робить його привабливим для підлітків, які шукають зручну платформу для спілкування. Багатофункціональність у Discord є багато корисних функцій, таких як голосові канали, різні рівні доступу для користувачів, можливість використання ботів для автоматизації певних процесів та багато іншого. Приватність та безпека Discord пропонує широкі можливості налаштування приватності, включаючи можливість встановлення обмежень на доступ до каналів та повідомлень, що робить його привабливим для підлітків, які цінують свою приватність та безпеку в Інтернеті.

Отже, Discord популярний серед підлітків завдяки своїй геймерській спрямованості, можливості приєднатися до спільнот зі спільними інтересами, простоті використання, багатофункціональності та забезпеченню приватності та безпеки користувачів.

Ну і не можемо не виділити Telegram який теж є дуже популярним серед підлітків, особливо за таких обставин:

Telegram відомий своєю сильною фокусом на захист особистих даних і приватності користувачів. Зашифровані чати та можливість встановлення таймерів самознищення повідомлень роблять його привабливим для тих, хто цінує конфіденційність у спілкуванні. Функціональність груп та каналів Telegram дозволяє створювати групи та канали для спільного спілкування та обміну інформацією. Це дозволяє підліткам створювати спільноти зі спільними інтересами, обговорювати питання, ділитися контентом тощо. Мультимедійні можливості Telegram підтримує обмін різноманітними типами медіа, такими як фотографії, відео, аудіо, документи тощо. Це робить платформу привабливою для обміну різними форматами контенту. Боти та інтеграції Telegram має розвинуту систему ботів, які можуть надавати різноманітні послуги та функції, від створення нагадувань до організації ігор та змагань. Інтуїтивний інтерфейс Telegram досить простий та інтуїтивно зрозумілий, що робить його легким у використанні, навіть для менш досвідчених користувачів.

Telegram підтримує різні платформи, включаючи смартфони, планшети та комп'ютери, що робить його доступним для користувачів з різних пристроїв та операційних систем. Узагальнюючи, Telegram популярний серед підлітків завдяки своїм функціям конфіденційності та безпеки, зручності використання, можливості створення спільнот зі спільними інтересами та широкому спектру мультимедійних можливостей [9].

Після аналізу популярності та трендів використання підлітками соціальних мереж можна зробити кілька висновків:

Зростаюча популярність мультимедійних платформ соціальні мережі, які пропонують багато фото та відеоконтенту, стають особливо популярними серед підлітків, таких як Instagram, TikTok та Snapchat.

Функціональність та інтерактивність соціальні мережі, які надають можливості для активної взаємодії, викликають значний інтерес у підлітків. Наприклад, TikTok дозволяє створювати власний відео контент та взаємодіяти з іншими користувачами через відео коментарі. Контрольованість та приватність підлітки все більше звертають увагу на засоби, які дозволяють контролювати приватність та обмежувати доступ до особистої інформації. Експериментація з новими платформами підлітки завжди готові спробувати нові соціальні мережі та платформи, які набирають популярність серед їхніх ровесників. Вплив технологій та трендів на вибір платформи швидкий розвиток технологій і нові тренди у медіа-середовищі можуть значно впливати на вибір соціальної мережі серед підлітків.

В цілому, аналіз популярності та трендів використання соціальних мереж серед підлітків підкреслює важливість розуміння їхніх потреб та уподобань, а також необхідність створення безпечного та конструктивного середовища для їхньої онлайн активності.

1.3 Взаємодія підлітків у віртуальному просторі, соціалізація через соціальні мережі

Соціалізація є невід'ємною частиною життя кожної людини і охоплює як дитинство, так і дорослість. Традиційно виокремлюють два види соціалізації: первинну та вторинну. Первинна соціалізація відбувається протягом раннього дитинства у межах родини та інших найближчих оточуючих середовищ. Вона визначає основні цінності, переконання та навички, які формують особистість. З іншого боку, вторинна соціалізація відбувається вже у більшому соціальному контексті, через взаємодію з різними соціальними інститутами, такими як освіта, релігія, мас-медіа, інтеракція з різними соціальними групами та інші форми громадського життя.

Соціальні мережі стають важливим елементом вторинної соціалізації людини, яка відбувається як в онлайн, так і в офлайн середовищі. Вміст, який популяризується через соціальні мережі, може відображати суспільні тенденції та розвиток суспільства. Соціальні мережі стають потужним агентом вторинної соціалізації людини, сприяючи формуванню її світогляду, цінностей та ідентичності як в онлайн, так і в офлайн середовищі. Наповнення цих мереж відображає важливі аспекти сучасного життя, такі як культурні тенденції, соціальні норми та споживчі звички.

Соціальні мережі впливають на нас у різних аспектах. Вони стають майданчиком для інформаційних війн і маніпуляцій, де різні сили намагаються контролювати або впливати на громадську думку. Одночасно вони служать засобом соціалізації, дозволяючи нам взаємодіяти з іншими та вчитися від них. Для дітей, підлітків і молоді вони стають важливим засобом виховання та формування світогляду, адаптуючись до їхніх потреб і інтересів. Все це впливає на наші звички, стиль життя, спосіб спілкування та взаємодії з оточуючим світом, зокрема через нові шляхи отримання інформації і моделі спілкування, які надають соціальні мережі.

Ми підтримуємо погляд А. Данилова на соціалізацію особистості з урахуванням впливу Інтернет-факторів, який варто розглядати у двох аспектах. По-перше, це адаптація у віртуальному просторі, де особистість вчиться приймати норми, цінності та моделі поведінки у віртуальному середовищі та взаємодіяти в Інтернет-спільнотах. Показниками цього можуть бути рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності, а також вміння взаємодіяти в інтернеті. По-друге, це вплив віртуального середовища на соціалізацію в реальному житті. Інтернет стає сильним агентом вторинної соціалізації та конкурує з традиційними інститутами, які здійснюють первинну соціалізацію. Це сприяє сучасній динаміці життя та кризі традиційних цінностей і інститутів. Зазвичай, Інтернет більш активно соціалізує, ніж агенти реальної соціалізації [11, с. 15].

Кожна людина має потреби, які вона намагається задовольнити через свою діяльність. В дослідженні, проведеному Фондом розвитку Інтернету, визначено різноманітні потреби, які підлітки задовольняють, користуючись соціальними мережами та Інтернетом. Перш за все, це потреба у самостійності, яка виявляється у бажанні незалежності від батьків у процесі соціалізації. Далі, важливою стає потреба у самореалізації та визнанні, коли підлітки прагнуть відчувати себе особливими та необхідними. Також важлива потреба у пізнанні та визнанні, яка спонукає молодь відчувати себе важливою частиною суспільства. Інша важлива складова - задоволення соціальної потреби у спілкуванні та приналежності до групи за інтересами, що є характерним для підліткового періоду. Крім того, є потреба у володінні інформацією та пізнавальна потреба, оскільки володіння новими знаннями сприяє визнанню серед однолітків та самореалізації.

Нарешті, використання соціальних мереж створює відчуття повного контролю і володіння ситуацією, що задовольняє потребу в безпеці, що є однією з базових потреб людини.

Також важливим аспектом, який потрібно враховувати при розгляді потреб підлітків у використанні соціальних мереж, є їхня потреба у віртуальному соціальному статусі та прийнятті. Соціальні мережі можуть слугувати засобом вираження власного статусу серед ровесників, популярності та взаємодії. Крім того, підлітки можуть використовувати соціальні мережі для задоволення емоційних потреб, таких як виявлення та вираження своєї особистості, отримання підтримки та позитивних емоцій від взаємодії з іншими у віртуальному середовищі [32].

Важливо також враховувати, що соціальні мережі можуть стати майданчиком для формування цифрової грамотності та навичок електронного взаємодії, що є актуальними у сучасному інформаційному суспільстві. Таким чином, використання соціальних мереж задовольняє не лише потреби у взаємодії та спілкуванні, але й сприяє розвитку

різноманітних навичок, необхідних для ефективної участі в інтернет-середовищі.

Завдяки соціальним мережам підлітки виражають свою унікальність, проте відтепер вони використовують для цього не традиційні методи, що виникають в процесі їх особистісного розвитку, але використовують комп'ютерні технології.

Однією з ключових рис особистості є активність, що проявляється у неперервному бажанні розширювати свої можливості та перетворювати оточуючу дійсність. Спілкування відіграє важливу роль у цьому процесі, оскільки воно впливає на наші емоції, відображає наш характер і показує глибину наших переконань. Проте важливо зазначити, що вербальне спілкування в реальному житті може краще відобразити сутність людини, ніж віртуальне спілкування в інтернеті.

Найпопулярнішою соціальною мережею в Україні серед підлітків є Instagram, TikTok але наразі немає точних даних щодо відсотка підлітків в Україні, які користуються цими платформами. Такі статистичні дані можуть змінюватися з часом і залежать від багатьох факторів, таких як регіональні та культурні відмінності, технологічний прогрес тощо. Втім, "Instagram" залишається однією з найпопулярніших соціальних мереж серед підлітків у багатьох країнах, у тому числі і в Україні.

За останні роки спостерігається значний приріст числа користувачів соціальних мереж, що свідчить про загальну тенденцію до зростання онлайн-активності. Це вказує на те, що онлайн-спілкування стає все більш популярною і активною формою взаємодії, перевершуючи традиційні методи спілкування. Останні дослідження показують, що Інтернет, як один з агентів соціалізації, може призводити до виникнення різних кризових форм інтернет-соціалізації.

Серед них можуть бути негативні залежності, компульсивна віртуальна поведінка та втрата інтересу до активної участі у реальному

житті. Особливо небезпечними є онлайн-ігри з елементами насилля, які можуть сприяти зростанню агресивної поведінки молоді у реальному світі. Крім того, мережеве суспільство може поширювати асоціальні та антиправові установки, які можуть бути відтворені в реальному житті [15].

Отже, виникає нова категорія соціальних особистостей, яку можна назвати "Homo virtualis" - особою, що віддана віртуальному світові, яка активно створює, споживає та асимілює віртуальну культуру. "Homo virtualis" - це термін, який використовується для позначення нового типу соціальної особистості, яка віддана віртуальному світові. Ця особа виявляє активність у віртуальних просторах, будучи творцем, споживачем і носієм віртуальної культури. Такі люди проводять багато часу в Інтернеті, відчуючи себе комфортно в онлайн-середовищі, де вони взаємодіють з іншими користувачами, споживають віртуальний контент і створюють власний. [19, с. 88-89].

Суспільство має вирішити завдання створення культурного та конкурентоспроможного сегменту в Інтернеті, спеціально призначеного для молоді, який конкуруватиме з ресурсами низької культурної якості. Також важливо підтримувати "віртуальну етику", яка встановить моральні норми і цінності для мережевого суспільства, забезпечуючи соціальний контроль за поведінкою користувачів Інтернету та надаючи моральну оцінку процесам віртуальної комунікації через введення відповідних обмежень і заборон. Тільки таким чином суспільство зможе забезпечити ефективний і безпечний розвиток мережевої культури, зберігши при цьому цінність гармонійних взаємин та особистої свободи в онлайн-середовищі.

Отже, аналізуючи різні підходи, можна зробити висновок, що соціальні мережі можуть існувати, але важливо раціонально використовувати час, проведений у Інтернеті. Краще надавати перевагу традиційним формам спілкування, які мають позитивний вплив на особистість. Таким чином, батькам підлітків можна порадити залучати їх до

реального світу, навчати спілкуватися з однолітками. Разом з підлітком можна знайти гурток або секцію, де багато дітей одного віку — це допоможе створити живу розмову і знайти справжніх друзів, які стануть кращими співрозмовниками, ніж віртуальні.

Отже, хоча соціальні мережі можуть бути корисними і цікавими, важливо знати міру й вміти збалансувати час, який ми проводимо в Інтернеті. Традиційне спілкування та взаємодія у реальному житті мають велике значення для розвитку особистості, тому важливо не забувати про них. Будьмо активними у віртуальному і реальному світі, знаходимо потрібний баланс і пам'ятаймо про значення живого спілкування та дружби.

1.4. Переваги та недоліки інтернет активності підлітків в контексті соціально-педагогічних аспектів.

Серед позитивних аспектів особистісного розвитку через використання Інтернет-спілкування варто відзначити подолання комунікативного обмеження та розширення соціального оточення. Однак важливо зазначити, що зв'язки, формовані в соціальних мережах, часто мають поверхневий характер. Деякі молоді люди, зокрема підлітки, прагнуть здобути увагу, додавши до свого профілю якомога більше "друзів", навіть серед незнайомих. Спілкування в Інтернеті відкриває нові можливості для особистісного розвитку, але також потребує обережності та усвідомлення можливих ризиків.

Такий підхід може становити потенційну загрозу особистій безпеці підлітка, оскільки він часто надто відкрито розголошує особисту інформацію. Часто неповнолітні користувачі створюють кілька різних профілів з різними іменами на одному ресурсі соціальної мережі, що негативно впливає на їх самоідентифікацію. Сучасна молодь переглядає Інтернет і соціальні мережі як основне та довірене джерело інформації. Крім того, у соціальних мережах користувачі можуть задовольнити свої

потреби у самовираженні та самореалізації. Таким чином, підлітки використовують соціальні мережі для виявлення особистої позиції стосовно обговорюваних тем, висвітлення власних досягнень, розробок або творчих проектів [14].

У цьому контексті для значної кількості користувачів самовираження стає важливішим мотивом для використання соціальних мереж, ніж спілкування або отримання інформації. Слід зазначити, що соціальні мережі сприяють розвитку електронного навчання та освіти взагалі, представляючи нові технічні та методичні засоби. Різноманітний відео- та аудіо контент, доступний у великій кількості, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Сучасним педагогам важливо лише налаштувати навчальну діяльність учнів у соціальних мережах та в інтернеті взагалі у правильне та конструктивне русло.

Недоліками використання соціальних мереж є віддалення від реального життя та недолік здатності налагоджувати контакти з реальними людьми. Ця проблема може бути дуже серйозною: молоді люди можуть зафіксуватися на своїх власних переживаннях, припинити спілкуватися з родиною та близькими через недостатнє розуміння з їхнього боку. В результаті підлітки можуть втратити навички виявлення інтересу до інших людей у реальному житті.

Багато дослідників вважають, що зростання технологічного розвитку перетворює роль підлітка, що стає все більш залежною від машин та техніки. За словами К. Ясперса, технологія радикально перетворює повсякденне життя, переміщаючи трудовий процес у сферу масового виробництва та впливаючи на соціокультурну динаміку суспільства та свідомості підлітка. Людина, навіть не помічаючи, стає залежною від технології, яка впливає на її життя та сприйняття світу. На сучасному етапі світового розвитку, мережа Інтернет та її компоненти набувають великого значення, стаючи головним джерелом впливу на світові тенденції. Інтернет

активно впливає на цінності та соціальні структури людства, стаючи невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, інтегруючись у різні сфери, включаючи домашнє та професійне середовище. Із розвитком мобільних технологій, Інтернет став доступним у будь-який час, надаючи можливість бути зв'язаним у мережі практично постійно.

Залежність від соціальних мереж, що розпочалася кілька років тому за межами України, розповсюдилася й на пострадянські країни, у тому числі і нашу. Інтернет дав можливість людям, які раніше втратили зв'язок, відновити контакт та спілкуватися. Проте, активний пошук друзів та родичів у віртуальному просторі часто призводить до того, що віртуальне життя витісняє реальне.

Залежність від онлайн-світу стає найпоширенішою проблемою, коли живе спілкування замінюється віртуальним, що може призвести до фобії реального спілкування. Люди, які витрачають багато часу у соціальних мережах, зазнають труднощів у спілкуванні та можуть відчувати відчуженість в реальному світі, що може призвести до негативного ставлення оточуючих до них.

Ще однією причиною для обмеження часу, витраченого у соціальних мережах, є той факт, що багато підлітків у цих мережах представляють себе як когось, хто вони насправді не є у реальному житті. Це може стати проблемою для тих, хто розміщує правдиву інформацію про себе, оскільки псевдо особистість може використовуватися для залучення уваги або, в кінцевому рахунку, призвести до небезпеки [9, с. 11].

Ексцесивне використання соціальних мереж як інструменту комунікації може суттєво вплинути на міжособистісні зв'язки користувача. Це може проявлятися у втраті соціальних контактів із реальними друзями, замкнутості, роздратуванні під час живого спілкування, а також втраті навичок вербального та невербального спілкування. Переважання

використання соціальних мереж може мати не лише соціальні наслідки, але й негативно впливати на психічний стан та поведінку особистості.

Соціальні мережі надають можливість формувати групи за інтересами, де кожен може знайти спільноту, яка відповідає його уподобанням. Однак, разом з цим важливо впроваджувати заходи, спрямовані на забезпечення безпеки підлітків у віртуальному середовищі. Ці заходи включають підвищення обізнаності молоді стосовно потенційних ризиків інтернету, розвиток критичного мислення та співпрацю з фахівцями, які спеціалізуються на забезпеченні безпеки підлітків у Інтернеті. аспекти користування соціальними мережами для сучасних підлітків.

Серед позитивних аспектів взаємодії підлітків у соціальних мережах можна відзначити відсутність перешкод для спілкування, можливість отримання корисної та нової інформації, можливість проведення дозвілля, ознайомлення з відео та аудіо-новинками, а також допомогу в навчанні та всебічний розвиток.

Серед негативних аспектів використання соціальних мереж можна відмітити такі: розвиток залежності від соціальних мереж та Інтернету загалом, негативний вплив на психофункціональний стан користувачів, можливість несанкціонованого доступу до особистої інформації, недостатня достовірність інформації, можливість викладення негативного контенту (такого як онлайн насилля та порнографія), а також потенційні фінансові витрати на користування соціальними мережами.

Результативність використання соціальних мереж та Інтернету в цілому для користувача може бути як корисною, так і шкідливою, і це залежить від рівня сформованості у нього навичок інформаційної культури та грамотності. Тому на сучасному етапі особливо важливо акцентувати увагу на навчанні дітей, підлітків і молоді основам безпечної поведінки в соціальних мережах та в Інтернеті.

Висновки до розділу

Таким чином, аналіз наукових джерел з проблеми дослідження показав, що наукове дослідження ролі соціальних мереж у процесі формування особистості підлітків привертає увагу різних вчених і дослідників з різних галузей, таких як психологія, соціологія, педагогіка та інші. Деякі із них вивчають вплив соціальних мереж на психічне здоров'я, інші - аспекти взаємодії у віртуальному середовищі.

Розділ перший присвячений аналізу соціалізації особистості в контексті соціальних мереж з теоретичних поглядів. На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1) Зростання впливу соціальних мереж на соціалізацію з розвитком інтернет-технологій соціальні мережі стають дедалі важливішими агентами соціалізації. Вони впливають на формування і розвиток особистості, змінюючи способи спілкування, уявлення про себе та інші особи, а також взаємодію з оточуючим світом.

2) Теоретичні підходи до розуміння соціалізації в соціальних мережах в розділі були оглянуті різноманітні теоретичні підходи до аналізу соціалізації в соціальних мережах, включаючи теорії відомих вчених і дослідників. Аспекти взаємодії та впливу на особистість дослідження різних аспектів взаємодії особистості з соціальними мережами дозволяє зрозуміти, як ці платформи впливають на формування індивідуальних характеристик та соціальних навичок.

3) Виклики та перспективи розділ також відзначає важливі виклики та перспективи, пов'язані із використанням соціальних мереж у процесі соціалізації. Це включає в себе питання етики, приватності даних, впливу на психічне здоров'я тощо.

Отже, у першому розділі відображено важливість вивчення соціалізації в соціальних мережах, а також визначає напрями подальших досліджень у цій області.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ОСОБИСТІТЬ ДІДЛІТКІВ

2.1 Використання методів для проведення діагностичного дослідження

Для досягнення цілей дослідження ролі соціальних мереж на особистість підлітків ми використали наступний набір психодіагностичних інструментів:

1. Тест-опитувальник "Шкала інтернет-залежності" (CIAS).
2. Опитувальник "Поведінка батьків та відношення підлітків до них" (Є. Шафер).
3. Авторський опитувальник "Дослідження ролі соціальних мереж у формуванні особистості підлітка".

У дослідженні взяли участь 68 респондентів 9-10 класу комунального закладу загальної середньої освіти "Ліцей № 9 Хмельницької міської ради. З них 42 чоловічої статі та 26 жіночої статі. У відсотковому співвідношенні у дослідженні взяли участь 61,76% чоловічої статі та 38,24 % жіночої статі.

Рисунок 2.1 – Відсоткові співвідношення статі у досліджуваних (у %)

Для нашого дослідження ми обрали період підліткового віку, цей вік є унікальним періодом психосоціального розвитку особистості, що визначається конкретними умовами життя. Це визначення включає дві ключові складові - соціальну та психологічну зрілість людини на певному етапі її життя.

Ми обрали тест китайського науковця С. Чена, оскільки він дозволяє виявити інтернет-залежність та визначити наскільки виражені різні симптоми, які є характерними для осіб із такою поведінкою. Цей метод діагностики є комплексним, що дозволяє оцінити різні аспекти поведінки з декількох перспектив. Тест CIAS був розроблений у Китаї у 2003 році.

Перш, ніж розглянемо Тест-опитувальник "*Шкала інтернет-залежності*" (CIAS) з'ясуємо що собою уявляє *Інтернет-залежність* - це патологічна, неконтрольована потреба у використанні Інтернету, яка веде до серйозних проблем у житті людини. Це стан, коли особа витрачає надмірно багато часу онлайн, відчуваючи нездатність контролювати свою поведінку і важко відмовляється від використання Інтернету, навіть якщо

це призводить до шкідливих наслідків для її здоров'я, стосунків, навчання або роботи.

Науковці розглядають *«залежність»* - це стан, коли людина стає фізично або психологічно залежною від чогось або від певної діяльності, внаслідок чого вона не може контролювати свої дії та почуття і часто має негативні наслідки для свого життя та здоров'я [15].

Оглядаючи діагностичні критерії, можна помітити, що тест "Шкала Інтернет-залежності" Чена має велику співвідносність з шести діагностичними складовими, які розглядаються як загальні для усіх видів залежності. Це включає зміни настрою, рецидиви, симптоми скасування та інші.

Тест-опитувальник "Шкала інтернет-залежності" (CIAS) є інструментом для вимірювання рівня інтернет-залежності у людей. Основна його функція полягає в тому, щоб допомогти виявити, наскільки особа залежна від використання Інтернету, як це впливає на її життя та функціонування. Основні функції тесту-опитувальника "Шкала інтернет-залежності" включають:

Цей тест дозволяє оцінити ступінь, до якої людина стала залежною від використання Інтернету. Він враховує такі аспекти, як частота та тривалість використання, ступінь контролю над цим, наслідки для повсякденного життя. Тест допомагає виявити проблемні зони, де використання Інтернету може перетворитися на залежність, відвертаючи увагу від інших аспектів життя, включаючи роботу, стосунки та самопізнання. Після проведення тесту і аналізу результатів можуть бути розроблені індивідуалізовані програми або інтервенції для тих, хто показав високий рівень інтернет-залежності, з метою допомоги їм у подоланні цієї проблеми.

Отже, тест-опитувальник *"Шкала інтернет-залежності"* слугує інструментом для виявлення і вимірювання рівня інтернет-залежності, що дозволяє вчасно втручатися та надавати допомогу тим, хто потребує.

Тест складається з 26 запитань і має 5 шкал для оцінки:

- ✓ Шкала компульсивних симптомів;
- ✓ Шкала симптомів відміни;
- ✓ Шкала толерантності;
- ✓ Шкала внутрішньо особистісних проблем та проблем, пов'язаних зі здоров'ям;

✓ Шкала управління часом. Крім загальної оцінки, ми можемо розглянути ключові симптоми залежності. Загальна сума шкал є інтегральним (ключовим) показником, також відомим як загальна оцінка.

При адаптації методики, авторами пропонувалися такі рівні оцінки інтернет-залежної поведінки:

- ✓ Мінімальний ризик виникнення інтернет-залежної поведінки;
- ✓ Схильність до виникнення інтернет-залежної поведінки;
- ✓ Виражений та стійкий патерн інтернет-залежної поведінки.

Інтерпретація здійснюється на основі наступних симптомів та проблем:

✓ Ключові симптоми (Com), які включають компульсивні ознаки з середнім рівнем вираж

✓ еності (наприклад, неможливість припинити перебування в мережі Інтернет);

✓ Симптоми відміни (Wit), які виявляються у відчуттях дискомфорту при відсутності можливості бути онлайн;

✓ Толерантність (Tol), що проявляється у збільшенні тривалості перебування в мережі для досягнення задоволення;

✓ Внутрішньо особистісні проблеми та проблеми зі здоров'ям (ІН), які охоплюють соціальні, психологічні та професійні проблеми, викликані надмірним використанням Інтернету;

✓ Управління часом (ТМ), що характеризується неможливістю контролювати час перебування в мережі.

Окрім зазначених вище шкал, існують ще дві: Інтегральні (ключові) симптоми інтернет-залежності (ІА-Sym) і критерій негативних наслідків використання Інтернету (ІА-RP). Перший включає три шкали - Com, Wit, Tol, а останній - дві шкали - ІН і ТМ. Підсумовуючи всі шкали, отримується інтегральний показник, який є загальним показником інтернет-залежності (Шкала CIAS = (Com + Wit + Tol + ІН + ТМ)) [15].

Ми обрали опитувальник *"Поведінка батьків та відношення підлітків до них"* для дослідження взаємодії між батьками та старшими школярами, їхнього спілкування, стилю виховання та підходів. Опитувальник, який був розроблений у 1965 році, послужив основою для нашого дослідження. Є. Шафер вказував на три факторні змінні, що визначають вплив батьківського виховання на дітей: *"прийняття-емоційне відчуження"*, *"психологічний контроль-психологічна автономія"*, *"прихований контроль-відкритий контроль"*. Поняття *"прийняття"* виражає позитивне ставлення батьків до дитини, незалежно від того, чи відповідає дитина їхнім очікуванням та вимогам, тоді як *"емоційне відчуження"* передбачає негативне ставлення до дитини, відсутність поваги до її інтересів та любові. *"Психологічний контроль"* включає в себе тиск та керівництво над дітьми, використання авторитарних методів виховання.

Перед проведенням опитування, респондентів ознайомлюють з метою та завданнями дослідження, а потім вивчається інструкція, в якій зазначається, що необхідно оцінити твердження, які найбільш характерні для батьків, без можливості їх пропуску. Кожен респондент заповнює окремий реєстраційний бланк для матері та батька. Питання, що стосуються

відносин з матір'ю та батьком, є ідентичними, за винятком граматичних або родових відмінностей слів. Після того, як респонденти заповнюють обидва бланки, отримані дані вводяться в "оцінювальний лист" окремо для матері та батька. Бали обробляються, а потім конвертуються в стандартизовані за відповідними таблицями.

Тест інтерпретується на основі наступних шкал:

- ✓ Шкала позитивного інтересу;
- ✓ Шкала автономії;
- ✓ Шкала директивності;
- ✓ Шкала ворожості;
- ✓ Шкала непослідовності.

Додатково аналізуються фактор близькості та критичний фактор. Фактор близькості (POZ/HOS) визначається як алгебраїчна різниця "сирого" балу за шкалами "позитивний інтерес" та "ворожість", який потім стандартизується для оцінки. Цей показник вказує на ступінь прийняття батьками дитини: високі бали вказують на прийняття, а низькі - на відштовхування. Критичний фактор (DIR/AUT) обчислюється як алгебраїчна різниця "сирого" балу за шкалами "автономність" та "директивність", який також стандартизується. Цей показник відображає зацікавленість батьків у відношенні до своїх дітей і можливу наявність завищених очікувань від їхньої поведінки.

Опитувальник *"Поведінка батьків та відношення підлітків до них"* розроблений для вивчення взаємодії між батьками та підлітками та визначення характеристик цього взаємовідношення. Він спрямований на оцінку різних аспектів поведінки батьків, а також виявлення ставлення підлітків до них. Роль опитувальника полягає в:

Оцінці характеру комунікації між батьками та підлітками: наскільки відкриті та емоційно насичені ці спілкування. Виявленні ставлення підлітків до батьківської поведінки: чи сприймають вони їх як авторитет, як

джерело підтримки, чи, навпаки, виникають конфлікти. Встановленні особливостей родинної динаміки: наявність конфліктів, рівень взаєморозуміння, роль кожного члена родини у вирішенні проблем. Аналізі впливу батьківської поведінки на психічний стан та поведінку підлітків: як вона впливає на їхню самооцінку, емоційний стан, соціальну адаптацію [11, с. 13].

Цей опитувальник може бути використаний для дослідження впливу родинного середовища на психологічний стан підлітка, а також для виявлення факторів, які сприяють або перешкоджають позитивному розвитку взаємин між ними.

Цей період відзначається початком набуття самостійності, особистого вибору та самовизначення, і є ключовим етапом формування цінностей та особистісної самореалізації в різних аспектах життя. Ми також врахували сучасні умови, в яких опиняються підлітки. Соціальна обстановка, в якій вони зростають, характеризується, насамперед, тим, що вони починають визначати себе та виявляти свою справжню ідентичність через постійне самоаналіз. Соціальні контексти, в яких вони функціонують, мають важливий та значущий вплив на те, як хлопці та дівчата входять у суспільство, спілкуються один з одним та які саме інструменти для цього вони обирають.

Розроблений нами авторський опитувальник *«Впливу соціальних мереж на особистість підлітків»*. Опитувальник містить 20 запитань на які підліток має дати відповідь.

2.2 Аналіз результатів дослідження

В емпіричному дослідженні взяли участь 68 респондентів 9-10 класу комунального закладу загальної середньої освіти "Ліцей № 9 Хмельницької міської ради (далі – КЗЗСО).

Першим у нашому дослідженні був використаний Тест-опитувальник "Шкала інтернет-залежності" (CIAS)

Після обробки даних, отримані висновки були представлені у вигляді графіка, що дає можливість візуально оцінити рівні інтернет-залежності в середовищі досліджуваних.

Ми обрали тест від китайського науковця С. Чена, оскільки він дозволяє виявити інтернет-залежність та оцінити наскільки виражені різні симптоми, які є характерними для осіб з цим розладом. Цей метод має різноманітні аспекти, завдяки яким ми можемо здійснити оцінку поведінки з декількох позицій.

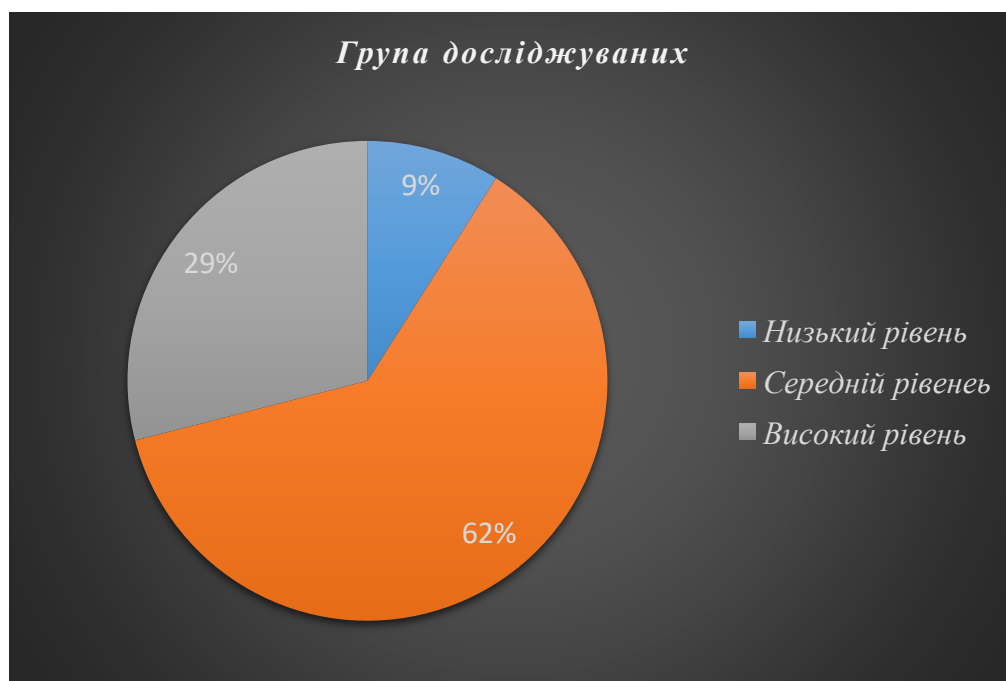

Рис. 2.2. Загальний рівень інтернет-залежності у осіб старшого шкільного віку (у %)

Як виявлено, лише 9% досліджуваних мали низький рівень інтернет-залежності, що свідчить про мінімальне або незначне виявлення такої залежності. Ці особи здатні контролювати свою активність в мережі, використовуючи її для комунікації та інших цілей, не витрачаючи надмірно багато часу на це і не втрачаючи балансу з іншими аспектами життя, такими як навчання або робота.

Серед 62% респондентів спостерігається середній рівень інтернет-залежності, що є найвищим серед усіх трьох рівнів. Це свідчить про те, що ця категорія учасників має підвищену схильність до розвитку інтернет-залежності. Вони вважаються групою ризику, оскільки можуть у будь-який момент перейти до категорії інтернет-залежних.

У 29% досліджуваних виявлено стан інтернет-залежності, коли вони можуть втратити контроль як над своєю поведінкою в Інтернеті, так і над часом, який проводять онлайн.

Ми обрали цей метод для вивчення взаємозв'язків між батьками та старшими школярами, їхньої комунікації, мікроклімату в сім'ї, установок та методів виховання. Опитувальник, створений у 1965 році, слугував основою для вибору даного тесту. Є. Шафер відзначав, що вплив батьківського виховання на дітей можна характеризувати трьома факторними змінними: "прийняття - емоційне відчуження", "психологічний контроль - психологічна автономія" та "прихований контроль - відкритий контроль".

Ці факторні змінні дозволяють розуміти різноманітні аспекти взаємодії між батьками та дітьми під час виховання. *"Прийняття - емоційне відчуження"* вказує на ступінь емоційного зв'язку між батьками та дітьми, а також на рівень підтримки та розуміння з боку батьків. *"Психологічний контроль - психологічна автономія"* відображає баланс між контролем батьків та самостійністю дитини, її можливість приймати власні рішення та відчувати себе автономною особистістю. *"Прихований контроль - відкритий контроль"* розкриває способи, якими батьки впливають на дітей, відкрито чи приховано, і ступінь впливу, яку це має на розвиток дитини та її самопізнання. Такий аналіз дозволяє отримати глибше розуміння взаємин у сім'ї та їх вплив на психологічний розвиток дітей.

У понятті *"прийняття"* виражається позитивне ставлення батьків до дитини, незалежно від того, чи відповідає вона їхнім вимогам чи

очікуванню. "Емоційне відчуження", навпаки, відображає негативне ставлення до дитини, відсутність поваги до її інтересів та любові. "Психологічний контроль" включає в себе тиск та керівництво над дітьми, застосування авторитарних методів виховання. Опитувальник, спочатку використаний на чехословацькій молоді, був адаптований Е. Матейчиком і П. Ржічаном для використання серед підлітків у віці від 13 до 18 років, і ця модифікована версія була опублікована ними у 1983 році.

Перед початком опитування досліджувані мали ознайомитися з метою та завданнями дослідження, після чого їм зачитувалася інструкція, де вони прохали оцінити твердження, що найбільш характерні для батьків. Пропуск тверджень не допускався.

Реєстраційні бланки заповнюються окремо для кожного з батьків. Питання, що стосуються зв'язків з матір'ю та батьком, є ідентичними, за винятком відмінностей у словнику та граматичній формі. Після заповнення обома батьками реєстраційних бланків, отримані дані компілюються в «оцінювальний лист», окремо для матері і батька. Проводиться підрахунок сирого балу, який потім конвертується в стандартизований відповідно до таблиць.

Тест оцінюється за наступними категоріями:

- ✓ Рівень позитивного зацікавлення;
- ✓ Рівень автономності;
- ✓ Рівень директивності;
- ✓ Рівень ворожості;
- ✓ Рівень непослідовності.

Додатково розглядаються фактори близькості та критичного впливу. Фактор близькості POZ/HOS визначається за допомогою алгебраїчної різниці між "сирими" балами за шкалами "позитивний інтерес" та "ворожість", які потім перетворюються на стандартизовані оцінки. Цей показник вказує на ступінь прийняття дитини батьками, визначаючи високі

бали як прояв прийняття та відсутність інтересу при низьких балах порівняно зі стандартом.

Критичний фактор DIR/AUT визначається шляхом алгебраїчного віднімання "сирих" балів за шкалами "автономності" та "директивності", які потім конвертуються в стандартизовані бали. Цей показник дозволяє оцінити інтерес батьків до своїх дітей, а також виявити наявність перебільшених очікувань від їхньої поведінки [15].

Цей показник також вказує на ступінь бажання батьків контролювати поведінку своїх дітей і рівень їхньої автономії у вирішенні життєвих питань.

Згідно з результатами методики "Поведінка батьків і ставлення підлітків до них" Є. Шафер, як показано на рисунках 2.2 і 2.3 можна помітити три рівні значень для кожної категорії щодо батька та матері. Низький, середній та високий рівні вираження відповідних методів виховання характеризуються різними ступенями насиченості.

Рис. 2.3. Сприйняття ставлення батька підлітка за методикою

Є.Шафер

(у %)

Найвищий відсоток високих значень зафіксовано на шкалах "фактор близькості" для батька (44%) та "*ворожості*" (48%). Спостерігається найнижчий рівень на шкалах "директивності" (59%) та "*фактор критики*" (51%).

Взаємодія відбувається у формі директивності з боку батька, що виявляється в прагненні до лідерства через засвоєння авторитету на підставі своїх фактичних досягнень та використання домінуючого стилю спілкування. Його влада переважно виявляється у керівництві та вчасній корекції поведінки дитини, уникаючи при цьому честолюбного деспотизму.

Водночас він чітко пояснює дитині, що він готовий пожертвувати частиною своєї влади на користь її благополуччя. У контрасті до цього, "*фактор близькості*" проявляється ступенем вираження теплих почуттів та прийняттям своєї дитини.

Директивність відображається у бажанні батька бути лідером у взаємодії, керуючись своїм авторитетом на основі конкретних досягнень і використовуючи владу через домінуючий стиль спілкування. Він активно втручається в життя дитини, керує її поведінкою, але при цьому намагається уникати надмірного контролю. Щодо "*фактора близькості*", він характеризується теплими почуттями і прийняттям дитини такою, якою вона є, без спроби активного втручання в її життя або формування.

Рис. 2.4. Сприйняття ставлення матері до підлітка за методикою Є. Шафер (у %)

Найвищий середній показник виявляється у "факторі близькості" матері, досягаючи 44%. Щодо шкали "ворожості" матері, спостерігається високий рівень, що становить 38%.

Цей фактор свідчить про те, що матері частіше встановлюють емоційний зв'язок зі своїми дітьми, виявляючи теплість, розуміння і прийняття. Вони можуть бути більш емоційно відкритими та доступними для спілкування, що сприяє формуванню позитивних взаємин між матір'ю і дитиною. Такі взаємини можуть впливати на розвиток дитини, її емоційний стан і самопочуття, сприяючи формуванню впевненості та психологічного комфорту.

Високий рівень "ворожості" матері може свідчити про наявність конфліктних взаємин або негативних емоційних відносин між матір'ю та

дитиною. Це може бути викликано різними факторами, такими як непорозуміння, недоліки у взаєморозумінні, або навіть неприйняття певних аспектів дитячої поведінки. Високий рівень "ворожості" може впливати на емоційний стан дитини, її самооцінку та загальний психологічний комфорт у взаємодії з матір'ю.

Ми також провели анкетування з метою глибшого розуміння того, як особи підліткового віку використовують Інтернет, зокрема, щоб вивчити їхні звички, вподобання та ставлення до цієї технології. Це дозволило нам отримати більш детальну картину того, як молодь сприймає та використовує цифрове середовище.

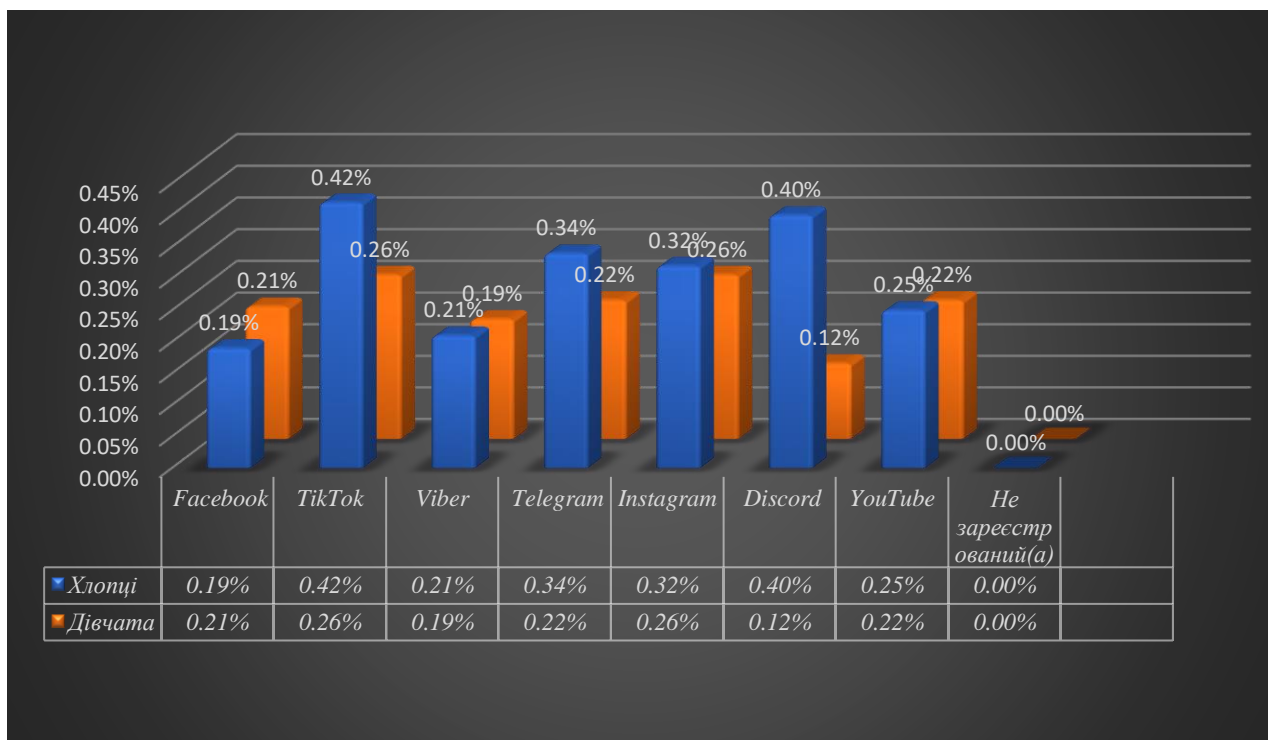

Рис. 2.5. Дослідження ролі соціальних мереж у формуванні особистості підлітка (у %)

Отже, згідно запитання проведеного анкетування найбільше користуються соціальним мережам такими як:

Таблиця 2.1 Результати дослідження соціальними мережами

<i>Соц. мережа</i>	<i>Дівчата</i>	<i>Хлопці</i>
<i>TikTok</i>	0,26%	0,42%
<i>Instagram</i>	0,26%	
<i>Discord</i>		0,40%

На запитання, скільки часу щодня ви проводите в усіх зареєстрованих соціальних мережах в цілому, нами було отримано такі результати:

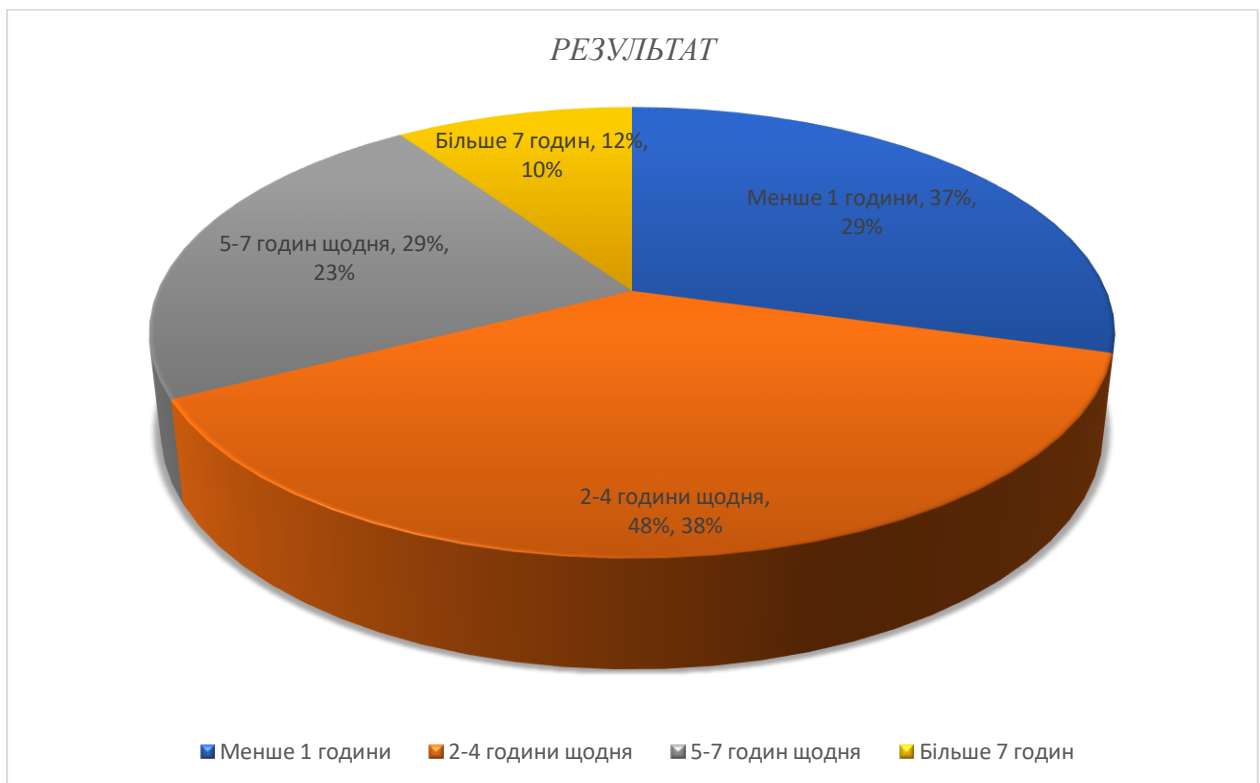

Рис. 2.6. Дослідження часу проведення у соціальних мереж підлітком (у %)

На запитання чи вважаєте ви, що у вас є залежність від соціальних мереж 52% підлітків дали відповідь ні, 11% частково і тільки 5% відповіли так.

Залежність від соціальних мереж може виникати з різних джерел. Одним з найбільш поширених є постійна доступність до цих мереж через комп'ютери та смартфони. Крім того, вони часто стають основним засобом спілкування для багатьох людей та особливо підлітків, що призводить до відчуття важливості бути постійно підключеним. Але на запитання якщо всі соціальні мережі та подібні сайти у світі випадково закриються, як ви почуватиметеся більшість респондентів відповіло, що їм байдуже і тільки 12% відповіло що будуть незадоволені.

Таким чином проаналізувавши відповіді на усі запитання ми припускаємо, що основні активності підлітків у соціальних мережах полягають у спілкуванні з друзями та прослуховування улюбленої музики, молоді люди використовують соціальні мережі як зручний засіб для збереження зв'язку з друзями та знайомими які знаходяться на віддаленій відстані. Це дає їм можливість обмінюватися новинами, ділитися враженнями та висловлювати свої думки у формі коментарів та повідомлень.

На нашу думку основна проблема полягає у недостатній освіченості батьків, які не можуть ефективно захистити свою дитину через обмежене розуміння всіх аспектів Інтернету. Нами було розроблено рекомендації з профілактики Інтернет-залежності серед підлітків.

Рекомендації з профілактики Інтернет-залежності серед підлітків необхідні для того, щоб допомогти їм розвинути здорові звички використання Інтернету та уникнути потенційних проблем, пов'язаних з перебуванням у віртуальному середовищі [5].

Ці рекомендації сприяють створенню балансу між онлайн і офлайн активностями, що сприяє збереженню психічного та фізичного здоров'я.

Вони також сприяють покращенню якості взаємин з родиною та друзями, розвитку саморегуляції та навичок управління стресом, а також збільшують обізнаність щодо ризиків та небезпек Інтернету, що допомагає підліткам уникнути негативних наслідків перебування в мережі. Такі рекомендації також сприяють розвитку навичок критичного мислення та цифрової грамотності, що дозволяє підліткам ефективніше розуміти та оцінювати інформацію, з якою вони зіштовхуються в Інтернеті. Крім того, вони сприяють формуванню позитивних цінностей та етичних принципів у використанні Інтернет-ресурсів, таких як повага до приватності, толерантність, емпатія та відповідальність.

2.3 Рекомендації щодо безпечного перебування підлітків у мережі Інтернет

У сучасному світі соціальні мережі стали неодмінною частиною нашого повсякденного життя. Вони дозволяють нам спілкуватися з друзями, ділитися враженнями, отримувати новини та знайомитися з новими людьми. Однак, разом із безліччю позитивних аспектів, використання соціальних мереж може також призвести до залежності, яка негативно впливає на наше фізичне та емоційне здоров'я, а також наші стосунки та академічні досягнення.

Спостереження свідчать про те, що дедалі більше підлітків відчують себе залежними від соціальних мереж, витрачаючи безліч годин на їх перегляд, оновлення та взаємодію з іншими користувачами. Це може призвести до зниження продуктивності, втрати цінного часу та зниження самооцінки [22, с. 51].

Тому ми підготували список рекомендацій щодо профілактики залежності соціальними мережами. Ці рекомендації допоможуть підліткам створити здоровий та збалансований підхід до використання соціальних мереж, забезпечуючи фізичне та емоційне благополуччя, а також успіх у навчанні та взаємини з друзями та родиною.

Використання соціальних мереж може бути корисним та приємним досвідом, якщо воно відбувається у межах розумних обмежень. Через це варто усвідомити свої звички та звернути увагу на те, як ви використовуєте ці мережі у своєму житті.

Завдяки цим рекомендаціям, ми сподіваємося допомогти підліткам зберегти здоровий баланс та контроль над часом і уникнути негативних наслідків залежності від соціальних мереж.

1. Створіть розумний графік використання соціальних мереж. Наприклад, обмежте себе годинами: "Не використовуйте соціальні мережі після 10:00 вечора". Це дозволить вам відпочити та не дозволить проводити занадто багато часу в мережі.

2. Створіть розклад дня, в якому буде час як для активностей в соціальних мережах, так і для інших справ. Визначте часи, коли ви будете вільно використовувати соціальні мережі, і строго дотримуйтеся цього графіка.

3. Багато платформ соціальних мереж мають функцію "Нагадування про перерву", яка допомагає встановити короткі перерви використання мережі через певний час. Використовуйте цю функцію, щоб не затягувати свій час в мережі.

4. Займайтеся фізичною активністю, відвідуйте спортзали або займайтеся заняттями на свіжому повітрі. Фізична активність допомагає зменшити бажання витратити час в соціальних мережах.

5. Знайдіть хобі або інтереси, які вас цікавлять, і вкладайте у них час, який ви зазвичай витрачаєте в соціальних мережах. Це не лише допоможе вам зайняти свій час, а й забезпечить задоволення від нових навичок та досягнень.

6. Вчіть технікам медитації та релаксації, щоб зняти стрес і покращити своє самопочуття. Медитація може допомогти вам відволіктися від соціальних мереж і зосередитися на моменті.

7. Вимкніть сповіщення від соціальних мереж на своєму смартфоні або комп'ютері, щоб не відволікатися кожен раз, коли вони з'являються. Виберіть певний час на день для перевірки сповіщень.

8. Коли ви входите в соціальні мережі, встановіть конкретні мети для свого часу. Наприклад, переглядайте новини тільки протягом 10 хвилин, щоб дізнатися останні новини, а потім вийдіть з мережі.

9. Уникайте використання соціальних мереж як засіб уникнення важких або неприємних справ. Замість цього, зосередьтеся на вирішенні проблем та виконанні завдань, які ви відкладаєте.

10. Розумійте можливі негативні наслідки перевищення часу в соціальних мережах, такі як втрата продуктивності, погіршення стосунків з реальними людьми та погіршення психічного здоров'я. Це допоможе вам усвідомити важливість регулювання часу, витраченого в мережі.

11. Виберіть дні, коли ви будете проводити час із друзями або родиною без використання соціальних мереж, наприклад, на вихідних.

12. Ведіть щоденник, де ви можете записувати свої думки, почуття та враження замість того, щоб ділитися ними в соціальних мережах.

13. Перевірте список ваших додатків і видаліть ті, які ви використовуєте найменше, щоб зменшити кількість часу, яку ви витрачаєте в мережі.

14. Визначте місця в вашому будинку, де ви не будете використовувати мобільні пристрої, наприклад, у спальні або за обіднім столом.

15. Визначте, скільки часу на день ви готові витратити в соціальних мережах, і дотримуйтеся цього обмеження.

16. Використовуйте функції фільтрації контенту, щоб приховати або обмежити показ певних типів повідомлень або сповіщень.

17. Перед тим як відповідати або реагувати на повідомлення в соціальних мережах, дайте собі трохи часу на замислення і роздуми.

18. Уважно стежте за своїм фізичним та емоційним станом, щоб вчасно виявляти ознаки перенапруження або залежності від соціальних мереж.

19. Вибирайте різноманітний контент у соціальних мережах, який буде стимулювати вас і розвивати, а не лише спричиняти відчуття FOMO або негативних емоцій.

20. Виділяйте час для вивчення та поширення корисної та інформативної інформації в соціальних мережах, яка може надихати та збагачувати ваше життя.

Наші рекомендації з профілактики залежності від соціальних мереж важливі для забезпечення здорового та збалансованого використання цих платформ. Вони надають підліткам практичні інструменти та стратегії для керування їхнім часом та енергією в Інтернеті. Усвідомленість ризиків, пов'язаних зі зловживанням соціальними мережами, є ключем до успішного уникнення залежності. Важливо встановлювати границі та межі для себе щодо часу, витраченого в соціальних мережах, і дотримуватися їх строго. Підтримка з боку батьків, вчителів та інших дорослих також є важливою у запобіганні залежності.

Підлітки повинні навчитися розрізняти між використанням соціальних мереж як інструменту для спілкування та розваг, і використанням їх як уникнення реальності чи втілення у погані звички. Сприятливі активна участь у різноманітних діяльностях в офлайн, таких як спорт, хобі та соціальні події, може допомогти підліткам зменшити свою залежність від соціальних мереж. Ці рекомендації допомагають створити здоровий баланс між онлайн та офлайн активностями, що сприяє загальному благополуччю підлітків. Використання функцій контролю часу та сповіщень на пристроях може бути корисним для підтримки цього балансу.

Самоусвідомлення щодо власного використання соціальних мереж та постійна оцінка, чи вони позитивно впливають на життя, допоможе підліткам зберегти контроль. Важливо також знати, як відрізнити здорове використання соціальних мереж від шкідливого. Самоконтроль та вміння зупинитися вчасно від соціальних мереж є ключем до успішного управління часом. Врахування своїх особистих потреб та цінностей може допомогти підліткам створити здорові межі для використання соціальних мереж. Забезпечення регулярних перерв від соціальних мереж і відведення часу на інші заняття може сприяти психічному здоров'ю.

Усвідомлення важливості особистих стосунків та комунікації в офлайні допомагає підтримувати здорові відносини в реальному житті. Коли підлітки використовують соціальні мережі для підтримки реальних стосунків, вони можуть бути більш задоволені своїм онлайн-досвідом. Усвідомлення того, як соціальні мережі можуть впливати на наше емоційне становище, може допомогти уникнути негативних наслідків. Важливо дотримуватися здорового способу життя, включаючи збалансоване харчування, фізичну активність і достатній сон, навіть у контексті використання соціальних мереж. Ці рекомендації спрямовані на створення позитивного Інтернет-досвіду та підтримку психічного та фізичного здоров'я підлітків.

Дослідження підтверджують потенційні негативні наслідки використання соціальних мереж для психічного здоров'я та добробуту підлітків, такі як залежність від Інтернету, експозиція негативному контенту та збільшене ризик виникнення проблем зі здоров'ям. Важливо врахувати, що багато користувачів інтернет-ресурсів навіть не усвідомлюють, наскільки широкому загалу осіб їхня інформація може стати доступною. Брак усвідомлення реальної та потенційної небезпеки можливого незаконного використання особистих даних, накопичених протягом тривалого періоду, є також важливим аспектом.

Загалом, експериментальне дослідження підтверджує важливість розуміння впливу соціальних мереж на особистість підлітків та необхідність розвитку стратегій підтримки здорового та безпечного використання цих платформ у цієї вразливої групи.

Отже, соціальні мережі відображають як позитивні, так і негативні аспекти їх використання з наукової точки зору. Тому важливо активно впроваджувати профілактичні заходи щодо Інтернет-залежності, які включають виявлення та усунення негативних інформаційних, педагогічних та психологічних факторів, що можуть призвести до відхилень у психічному та соціальному розвитку дітей та молоді. Такі заходи спрямовані на забезпечення здорового та безпечного використання Інтернету, а також на підтримку позитивного психосоціального розвитку цільової аудиторії.

Більшість соціальних мереж пропонують платформи для підтримки спільнот, однак існує ризик потрапляння в шкідливі групи або отримання негативного впливу. Соціальні мережі мають як позитивний, так і негативний вплив на підлітків, і важливо забезпечити баланс між їх використанням та іншими аспектами життя.

Соціальні мережі відіграють важливу роль у соціалізації підлітків, впливаючи на їхню самоідентифікацію та взаємодію з оточуючим світом. Використання цих платформ може стимулювати розвиток навичок комунікації та взаємодії, але також створює ризики втрати приватності та експозиції до негативного впливу. Для ефективного використання соціальних мереж серед підлітків важливо підтримувати їхню медійну грамотність та сприяти формуванню позитивних інтернет-практик.

Таким чином, соціальні мережі мають свої позитивні та негативні аспекти використання. Саме через це велике значення набуває профілактика Інтернет-залежності, яка включає виявлення та усунення негативних інформаційних, педагогічних та психологічних факторів, що

можуть призвести до відхилень у с. Такий підхід дозволяє ефективно протистояти негативним впливам інтернету, сприяючи збалансованому розвитку і психічному здоров'ю молоді.

З огляду на отримані результати емпіричного дослідження, ми розробили рекомендації, для підлітків щодо профілактики Інтернет-залежності.

Таким чином, мета нашого дослідження досягнута, а гіпотеза цілком підтвердилася.

Висновки до розділу

Отже, другому розділі, відповідно до поставленої мети та завдань, ми обрали відповідні методики дослідження. Для визначення Інтернет-залежності у досліджуваних ми використовували ряд методик, зокрема тест-опитувальник "Шкала інтернет-залежності С. Чена", опитувальник "Поведінка батьків та ставлення підлітків до них" (Є. Шафер), а також авторський опитувальник «дослідження ролі соціальних мереж у формуванні особистості підлітка».

Ми обрали ці методики через їхню високу валідність та надійність. Кількісна та якісна обробка результатів стала третім етапом дослідження, який описаний в третьому розділі. На цьому етапі ми аналізували отримані результати за методиками дослідження, встановлювали кореляційні зв'язки та інтерпретували отримані результати. Також були опрацьовані методи профілактики Інтернет-залежності.

Важливо врахувати статистику щодо часу, який підлітки проводять у соціальних мережах порівняно з іншими формами спілкування та розваг. Також можна розглянути приклади конкретних ситуацій, коли вплив соціальних мереж проявився на формування певних аспектів особистості, таких як ставлення до себе, до інших людей, до світу тощо. Рекомендації щодо ефективного використання соціальних мереж та збалансованого спілкування можуть стати додатковими пунктами для обговорення. Звертаючись до цього аспекту, важливо враховувати, що більшість користувачів Інтернет-ресурсів навіть не усвідомлюють, як широкому колу осіб може стати відома надана ними інформація та яка реальна й потенційна небезпека може впливати з можливого протиправного використання особистих даних, які накопичені протягом тривалого періоду.

Отже, використання соціальних мереж має як позитивні, так і негативні аспекти. Тому велике значення має профілактика Інтернет-

залежності, яка включає в себе виявлення та виправлення негативних інформаційних, педагогічних та психологічних чинників, що можуть призводити до відхилень у соціальному розвитку підлітків.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена проблемі ролі соціальних мереж у процесі формуванні особистості підлітків наше дослідження вказує на те, що сучасні інтернет-технології роблять можливим раніше включення підлітків у процес соціалізації. Проте вплив соціальних мереж на особистісний розвиток через інтернет не може бути однозначно визначений як позитивний або негативний. Соціальні мережі є сильним фактором вторинної соціалізації, але вони також конкурують зі звичайними соціальними інститутами, які забезпечують первинну соціалізацію, через швидкі темпи сучасного життя.

Дослідження проведене нами вказує на те, що сучасні інтернет-технології роблять можливим раніше включення молодого покоління у процес соціалізації, оскільки вони відкривають доступ до широкого спектру інформації та можливостей для спілкування. Соціальні мережі є сильним фактором вторинної соціалізації, але вони також конкурують зі звичайними соціальними інститутами, такими як сім'я та школа, через швидкі темпи сучасного життя та великий обсяг інформації, що надходить через ці канали.

Необхідно зауважити, що соціальні мережі є важливим аспектом соціалізації, але вони не єдиний. Постійне занурення в Інтернет може негативно впливати на соціалізаційний процес шляхом зменшення особистих взаємодій з людьми, зміни способу спілкування з друзями та родиною, і навіть сприяти розвитку депресивних станів. Тому важливо зберігати баланс між використанням соціальних мереж і реальним життям для забезпечення здорової соціалізації.

Найбільш поширеним фактором, що призводить до залежності від Інтернету, є дисгармонійні сімейні відносини та відсутність підтримки та розуміння з боку батьків. Саме тому часто Інтернет-залежністю страждають підлітки, які переживають перехідний період, коли проблеми взаємодії між батьками та дітьми стають особливо гострими. Проте важливо зауважити, що більшість користувачів інтернет-ресурсів навіть не усвідомлюють, наскільки широкому колу осіб може стати доступною надана інформація, і не розуміють реальної та потенційної небезпеки можливого незаконного використання особистих даних, що зберігаються протягом тривалого часу.

Соціальні мережі стають все більш важливим аспектом життя сучасних людей, зокрема молоді, і відіграють значну роль у їхній соціалізації. Традиційні форми соціалізації, такі як сім'я та школа, зазнають конкуренції від соціальних мереж, які можуть впливати на формування ідентичності та цінностей підлітків. Використання соціальних мереж може призвести до ризиків для психічного здоров'я та добробуту молоді, включаючи залежність від Інтернету, експозицію негативному контенту та порушення конфіденційності. Педагоги та батьки повинні бути свідомі впливу соціальних мереж на соціалізацію молоді та розвивати стратегії для забезпечення здорового та безпечного використання цих платформ.

Для кращого розуміння впливу соціальних мереж на соціалізацію молоді необхідні подальші дослідження, які включатимуть аналіз впливу різних соціальних мереж на різні аспекти особистісного розвитку.

Експериментальне дослідження впливу соціальних мереж на особистість підлітків виявило кілька ключових висновків: Дослідження показали, що підлітки все частіше та довше користуються соціальними мережами, проводячи значну частину свого часу в Інтернеті. Використання соціальних мереж може впливати на соціальну взаємодію підлітків, змінюючи їхні стосунки з друзями та сім'єю, а також з іншими членами спільноти. Деякі підлітки виявляють зміни у своєму емоційному стані через

використання соціальних мереж, включаючи збільшену тривожність або почуття невпевненості. Часто причиною Інтернет-залежності є несприятливі сімейні відносини, відсутність підтримки та розуміння зі сторони близьких осіб. Особливо часто це спостерігається у підлітків, які переживають перехідний вік, коли проблема взаємодії між батьками та дітьми стає особливо актуальною.

Використання соціальних мереж може впливати на особистісний розвиток підлітків, зокрема на їхнє самопізнання, ставлення до себе та інших, а також на формування ідентичності.